

Helene Storsæter

EMD-dommenes påvirkning på barnevernets arbeid med samvær og gjenforening

The EMD judgements impact on the child welfare service´s work with contact sessions and reunification

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Inge Kvaran

Mai 2022

Helene Storsæter

EMD-dommenes påvirkning på barnevernets arbeid med samvær og gjenforening

The EMD judgements impact on the child welfare service´s work with contact sessions and reunification

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Inge Kvaran
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Temaet jeg ønsker å rette søkelyset på i denne bacheloroppgaven er barnevernets fosterhjemsarbeid. I 2020 ble Norge dømt i tre saker i Den europeiske menneskerettsdomstolen for brudd på Den europeiske menneskerettighetskonvensjonens artikkel 8, blant annet tilknyttet temaene om samvær og gjenforening. Problemstillingen for oppgaven er følgende: «Hvordan kan EMD-dommene fra 2020 påvirke hvordan barnevernet arbeider med samvær og gjenforening?»

Fosterhjemsarbeid er et krevende og viktig arbeid. Ved en omsorgsovertakelse må barnevernet ta stilling til fastsettelse av samvær, og iverksette arbeid mot gjenforening av barn og foreldre. Formålet med denne bacheloroppgaven har vært å se på hvilke forbedringspunkter Høyesterett trekker frem om praksisen i barnevernets arbeid med samvær og gjenforening, og hvordan dette kan påvirke barnevernets videre arbeid.

Forbedringspunktene som trekkes frem omhandler i stor grad at barnevernssaker trenger et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag, og konkrete vurderinger i hver enkelt sak. Dette gjelder både ved samværsfastsettelse og ved vurderinger knyttet til gjenforeningsmålet. Dette arbeidet er nøye regulert av lovverket, men fordrer også utøvelse av faglig skjønn. Jeg har i oppgaven sett nøyere på forbedringspunktene, aktuelle juridiske rammer, samt kunnskap og teori om temaene. For å undersøke problemstillingen har jeg brukt litteraturstudie som metode.

Abstract

The topic I want to focus on in this bachelor thesis is the child welfare service's foster care work. In 2020, Norway was convicted in three cases in the European Court of Human Rights, connected to the topics of contact sessions and reunification. The issue for the thesis is the following: "How can the EMD judgements from 2020 affect how the child welfare service works with contact sessions and reunification?"

Foster care work is a challenging and important work. When taking a child into care, the child welfare service must decide on the determination of contact sessions, and initiate work towards the reunification of the child and it's biological parents. The purpose of this bachelor thesis has been to look at what improvement points the Supreme Court highlights about the

practice in the child welfare service's work with contact sessions and reunification, and how this may affect the child welfare service's further work.

The improvement points highlighted in this thesis concern that child welfare cases need an adequate basis for making decisions, and specific assessments in each individual case. This applies both to determination of contact sessions and to assessments related to the reunification goal. This work is regulated by law, but also requires the exercise of professional judgement. In my thesis I have looked more closely at the improvement points, current legal frameworks, as well as knowledge and theory on the topics. To investigate the issue, I have used literature study as a method.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	5
1.1 Valg av tema og barnevernfaglig relevans	5
1.2 Problemstilling	6
1.3 Sentrale begreper.....	6
1.4 Avgrensninger	8
1.5 Oppgavens videre oppbygning	8
2 Metode	9
2.1 Søkeprosessen	9
2.2 Kildekritikk	10
2.3 Forforståelse	10
3 Juridiske rammer	11
3.1 Aktuelle dommer	12
3.2 Forbedringspunkter fremhevet av Høyesterett	13
4 Kunnskapsgrunnlaget	14
4.1 Barnets beste	14
4.2 Samvær	17
4.3 Gjenforeningsmålet	18
4.4 Tilknytningsteori	19
4.5 Faglig skjønn	20
5 Drøfting	21
5.1 Kritikken mot gjenforeningsarbeidet	22
5.2 Fastsettelse av samvær	24
5.3 Beslutningsgrunnlaget	26
5.4 Om frykten for å gjøre feil tar overhånd	27

6 Avslutning 28

Litteraturliste 30

1. Innledning

1.1. Valg av tema og barnevernfaglig relevans

I denne bacheloroppgaven vil jeg rette søkelyset mot barnevernets fosterhjemsarbeid. Innenfor fosterhjemsarbeidet vil jeg særlig gå inn på temaene om samvær og gjenforening ved omsorgsovertakelse. Dette er høyaktuelle temaer innenfor norsk barnevern, etter at Norge i 2020 ble innklaget til Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), og dømt i tre saker tilknyttet disse temaene.

Ved utgangen av 2020 bodde totalt 9450 barn og unge i Norge i fosterhjem (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2022). Arbeidet med fosterhjems plasseringer er et komplekst arbeid som er av stor betydning for barn og familier. Vigdis Bunkholdt og Inge Kvaran skriver i sin bok *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid* at det alltid er viktig å stille spørsmål om belastningene ved å fortsette å bo sammen med foreldrene er større for barnet enn belastningen ved å flytte (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 326). Som barnevernsansatt vil man kunne stå i situasjoner hvor man må vurdere om et barns omsorgssituasjon i hjemmet er god nok. Dersom den ikke er god nok og et barn flyttes i fosterhjem, må man også kunne ta stilling til spørsmål om samvær, og videre hvorvidt det er forsvarlig å flytte barnet hjem til sine biologiske foreldre. En økt forståelse for temaet, samt refleksjon og lærdom av tidligere praksis, vil kunne styrke ansatte i barnevernet i disse vurderingene, og denne bacheloroppgaven er et steg på veien mot mitt arbeid for barnets beste.

Bakgrunnen for valg av tema er et ønske om å utvikle egen kompetanse på et av barnevernsansattes mest krevende felt. En fosterhjems plassering er et inngripende tiltak i familielivet og vil ha stor betydning for barn og foreldre. Gjennom studietiden og jobbhverdag i kommunal barneverntjeneste har temaet om fosterhjem interessert meg. Da EMD la frem sine avgjørelser i 2020 fikk jeg en økt bevissthet og interesse rundt temaene om samvær og gjenforening. Med så konkrete tilbakemeldinger som dommene gir oss, ønsket jeg å se mer på hvordan barnevernet kan ta lærdom av dette for å unngå brudd i fremtiden, samt for å øke kompetansen og forståelsen på områdene.

1.2. Problemstilling

På bakgrunn av valg av tema har jeg kommet frem til følgende problemstilling for oppgaven:

«Hvordan kan EMD-dommene fra 2020 påvirke hvordan barnevernet arbeider med samvær og gjenforening?»

Det er fylkesnemnda som har avgjørelsesmyndighet i saker som gjelder omsorgsovertakelse, og ikke kommunale barneverntjenester. Fylkesnemnda består av en leder, to sakkyndige medlemmer og to medlemmer fra et alminnelig utvalg (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2020). En sakkyndig er en person som innehar spesiell kompetanse innenfor emnet, herunder barnevernskompetanse. Når en sak tas til fylkesnemnda må den bli godt nok belyst til at nemnda kan fatte en avgjørelse. Barneverntjenestens vurderinger er av vesentlig betydning i disse sakene. Når problemstillingen spør hvordan barnevernet arbeider med samvær og gjenforening, omhandler dette barnevernets vurderinger som ligger til grunn for fylkesnemndas behandling og avgjørelse.

Når problemstillingen spør hvordan dommene kan påvirket barnevernets arbeid, henvises det til barnevernets generelle arbeid med samvær og gjenforening i fremtiden, og ikke hvilke konsekvenser dette fikk i de aktuelle sakene som nevnes. Ettersom dommene fortsatt er relativt nye, er det per nå ikke forsket mye på konsekvensene de har fått, da dette trolig vil være tidlig å se. Problemstillingen etterspør derfor hvordan dommene *kan* påvirke arbeidet, og ikke hvordan de allerede *har* påvirket. Jeg som tredjeårsstudent på barnevernspedagogutdanning, innehar ikke tilstrekkelig kompetanse om hva konsekvensene bør være, men ut ifra hva dommene sier vil jeg se på forbedringspunktene som er trukket frem.

1.3. Sentrale begreper

Her vil jeg redegjøre for sentrale begreper som benyttes i oppgaven. Andre begreper vil også trekkes inn, og beskrives underveis.

Fosterhjem er i følge Bufdir (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.d.) et privat hjem som tar vare på barn som ikke kan bo hos foreldrene sine (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.d.). Det finnes flere ulike typer fosterhjem, herunder ordinære

fosterhjem, spesialiserte fosterhjem, beredskapshjem, og besøks-/avlastningshjem. I min oppgave vil jeg ta utgangspunkt i ordinære fosterhjem, da det er denne typen fosterhjem som ble benyttet i sakene som ble dømt i EMD. Et ordinært fosterhjem er kommunale fosterhjem, hvor fosterforeldre inngår avtale med kommunal barneverntjeneste om at de utfører det daglige omsorgsansvaret mot godtgjøring og oppfølging av barneverntjenesten (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, u.d.).

Fosterhjemsplassing kan skje som et frivillig hjelpetiltak etter Lov om barneverntjenester av 1992 (bvl.) § 4-4 sjette ledd, eller som en omsorgsovertakelse etter § 4-12. En plassering innebærer at den daglige omsorgen flyttes fra foreldrene til fosterhjemmet, og det skal legges avgjørende vekt på barnets beste. Fosterhjemmet skal være godkjent av barneverntjenesten, jf. Forskrift om fosterhjem § 5. En fosterhjemsplassing ved omsorgsovertakelse kan etter bvl. § 4-12 skje dersom ett av følgende vilkår er tilstede: a) dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorg som barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet som det trenger etter sin alder og utvikling, b) dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller spesielt hjelpetrengende barn får dekket sitt særlige behov for behandling og opplæring, c) dersom barnet blir mishandlet eller utsatt for alvorlige overgrep i hjemmet, eller d) dersom det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli alvorlig skadd fordi foreldrene er ute av stand til å ta tilstrekkelig ansvar for barnet. Vedtak om omsorgsovertakelse kan ikke treffes dersom forholdene for barnet kan tilfredsstilles gjennom andre hjelpetiltak, jf. bvl. § 4-12 annet ledd, eksempelvis gjennom en frivillig plassering.

EMD-dommer er avgjørelser fattet av EMD, som er en slagkraftig rettstatsinstitusjon. EMD er en internasjonal domstol hvor man kan melde inn saker hvor man mener stater har brutt menneskerettigheter. Domstolen har som oppgave å tolke innholdet i EMD. Avgjørelsene som fattes her er bindende for alle medlemslandene (Norges institusjon for menneskerettigheter, u.d.). Norge er derfor pliktig til å respektere EMD sin forståelse av EMK. Når jeg nevner EMD-dommer i denne oppgaven, henviser jeg til de spesifikke dommene HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S.

1.4. Avgrensninger

For å begrense oppgaven har jeg valgt å ta utgangspunkt i HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S. Det de tre dommene har til felles er at de retter kritikk mot samvær og gjenforening ved omsorgsovertakelse. Selv om hver av dommene har individuelle trekk og ulike aspekter som er tatt opp til vurdering, velger jeg med bakgrunn i oppgavens tema å rette fokuset mot kritikken som knyttes til samvær og gjenforening. Andre EMD-dommer enn de tre nevnte vil derfor ikke drøftes nærmere i denne oppgaven, selv om de har betydning i et historisk perspektiv. Med bakgrunn i tema for bacheloroppgaven, vil jeg ikke gå nærmere inn på de andre aspektene ved de tre dommene, slik som adopsjon, barnets rett til å høres, eller ankenektelse.

Det er ulike og sammensatte årsaker til at et barn plasseres i fosterhjem, også i de tre aktuelle høyesterettsdommene. For å begrense oppgaven vil jeg ikke gå nærmere inn på individuelle årsaker for omsorgsovertakelsene i de konkrete sakene, men se på hva dommene kan bety for samvær og gjenforening på et generelt grunnlag fremover.

For å begrense oppgaven ytterligere vil jeg heller ikke gå inn på samvær med andre enn biologiske foreldre, selv om dette er en mulighet etter bvl. §4-19 om samværsrett. Årsaken til avgrensningen er at EMD-dommene ikke legger føringer om dette, samt at dette ikke vil ha like stor betydning for gjenforeningsmålsettingen, slik som samvær med biologiske foreldre vil ha.

1.5. Oppgavens videre oppbygning

I bacheloroppgavens første kapittel har jeg presentert bakgrunn for valg av tema og temaets barnevernfaglige relevans, samt oppgavens problemstilling og sentrale begreper.

Avgrensninger er også gjort rede for. I andre kapittel vil jeg presentere metoden jeg har benyttet, herunder vil jeg gjøre rede for søkeprosessen, utføring av kildekritikk, og forforståelse. I tredje kapittel presenteres juridiske rammer og de aktuelle dommene for oppgaven. I fjerde kapittel presenteres oppgavens kunnskapsgrunnlag. Her vil jeg gå nærmere inn på temaene om samvær og gjenforening, barnets beste som overordnet prinsipp, tilknytningsteori, og utøvelse av faglig skjønn. I femte kapittel drøftes problemstillingen ved hjelp av kunnskapsgrunnlaget. Avslutningsvis, i sjette kapittel, vil jeg oppsummere oppgaven med utgangspunkt i problemstillingen.

2. Metode

Olav Dalland skriver i sin bok *Metode og oppgaveskriving*, at «metoden forteller oss noe om hvordan vi bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap». (Dalland, 2020, s. 53). Å benytte seg av en vitenskapelig metode handler om å benytte og overholde intellektuelle standarder i argumentasjonen, noe som stiller krav til ærlighet, sannhet og systematisering av tanker (Dalland, 2020, s. 53). Metoden jeg har benyttet meg av for å undersøke problemstillingen for denne oppgaven, er litteraturstudie. En litteraturstudie kan gjennomføres på ulike måter, men det stilles krav om at studien inkluderer problemstilling og formål, søk, gjennomgang, analyse og diskusjon av materialet (Johannessen, Tufte, & Christoffersen, 2016, s. 106).

2.1. Søkeprosessen

For å finne frem til relevante studier og artikler tilknyttet problemstillingen, benyttet jeg meg av søkemotorene «Idunn» og «Oria». I starten av søkeprosessen brukte jeg søkeord som «samvær*», «gjenforening*», «emd*» og «barnevern*». Jeg avgrenset søkene mine til å omfatte artikler fra fagfelleverderte tidsskrift. Jeg startet også med å avgrense til artikler skrevet etter 2010. I ulike kombinasjoner førte disse søkeordene til mellom 10 og 25 treff. Jeg gikk gjennom artiklene som virket aktuelle, og kom frem til fire artikler, som jeg førte inn i et Pico-skjema.

Utover i søkeprosessen brukte jeg søkemotorene til å søke på relevante søkeord tilknyttet oppgavedelen jeg holdt på med. Eksempelvis i kapittelet om tilknytning brukte jeg søkeord som «indre arbeidsmodell*» og «tilknytning*». Jeg tilpasset også avgrensningene på søkene mine for å få så oppdaterte kilder som mulig. Knyttet til EMD-dommene anså jeg det som lite hensiktsmessig å bruke artikler fra 2010, da disse ikke omhandlet dommene min oppgave tok utgangspunkt i. I søkene hvor jeg ønsket helt ny forskning og informasjon, ekskluderte jeg derfor materiale fra før 2020.

Jeg brukte «snøballmetoden» ved at jeg fant relevante kilder ved å oppsøke litteraturlistene til artiklene, for å finne inspirasjon (Dalland, 2020, s. 151). Jeg fant et fåtall av bachelor- og masteroppgaver med samme tema, hvor jeg hentet mye inspirasjon fra litteraturlistene.

Timene med veileder var også en god kilde til råd om relevante forfattere, artikler og bøker om temaet.

2.2. Kildekritikk

I en litteraturstudie, hvor forskningen baserer seg på litteratur og forskningsrapporter, er det viktig å utføre høy grad av kildekritikk. Kildekritikk går ut på å vurdere og karakterisere litteraturen man finner, med hensikt om å redegjøre for litteraturens relevans og gyldighet (Dalland, 2020, s. 152). I min oppgave har jeg forsøkt å anvende relevante og gyldige kilder for å belyse problemstillingen. Jeg har vært oppmerksom på kildenes reliabilitet ved å se på hvilken litteratur som er brukt i artiklene, samt ved å i stor grad benytte meg av artikler fra fagfelleverderte tidsskrift.

Validitet er et viktig begrep i utførelse av kildekritikk, som står for relevans og gyldighet (Dalland, 2020, s. 43). I min bacheloroppgave opplevde jeg det i starten av prosessen som utfordrende å finne mye litteratur som var relevant for problemstillingen. Barnevernsarbeid er et felt som kontinuerlig utvikles, og det er derfor nødvendig å finne oppdaterte kilder. Med utgangspunkt i min problemstilling som omhandler dommer av nyere dato, fikk jeg derfor forholdsvis få treff. Jeg opplevde dog at de kildene jeg fant, i høy grad var relevante for oppgavens tema. Ved bruk av snøballmetoden og råd fra veiledning, fikk jeg til slutt et variert utvalg av artikler og andre kilder som belyste problemstillingen.

2.3. Forforståelse

Redegjørelse av egen forforståelse kan gi en mulighet til å vurdere forfatterens og arbeidets pålitelighet (Dalland, 2020, s. 58). Olav Dalland skriver at når man samler inn, vurderer og tolker data, så kreves det en bevissthet om eget ståsted og forforståelse (Dalland, 2020, s. 50). Personlig har jeg ikke kjennskap til temaet om samvær og gjenforening ved omsorgsovertakelse fra egen erfaring. Gjennom praksisperiode og jobbhverdag i kommunal barneverntjeneste har jeg derimot kjennskap til temaet, gjennom arbeid med omsorgsovertakelse og fosterhjem. Dette har jeg vært bevisst på gjennom prosessen med bacheloroppgaven, slik at jeg ikke analyserer data og litteratur på en måte som er farget av mitt eget syn, eller enkeltsaker jeg har kjennskap til.

3. Juridiske rammer

Barnevernsarbeid og arbeid med fosterhjem er nøye regulert, og forankret i barnevernloven. Formålet med barnevernloven finner vi i bvl. §1-1, som sier at «barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærlighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår». Barnevernsarbeidet er også lovfestet i Norges Grunnlov, Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker, FNs barnekonvensjon, og Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK).

Det følger av EMK artikkel 8 at 1) «enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse», og 2) «det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter» (European Court of Human Rights, 1950). En plassering av barn utenfor hjemmet er et ekstraordinært tiltak, som kun kan gjennomføres dersom andre hjelpetiltak ikke er tilstrekkelige (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), s. 107).

En fosterhjems plassering er et svært inngripende tiltak, og slike inngrep må ivareta grunnleggende prinsipper, eksempelvis prinsippet om barnets beste og mildeste inngreps prinsipp (NOU 2018: 18, s. 30). Prinsippet om barnets beste er et overordnet prinsipp i barnevernsarbeid, og jeg vier derfor plass til å gå nærmere inn på dette i oppgavens kapittel om kunnskapsgrunnlaget. Mildeste inngreps prinsipp innebærer at man ikke skal sette i gang mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig for å oppnå målet. Prinsippet kommer til uttrykk i bvl. § 4-12 annet ledd. Et annet prinsipp av betydning er det biologiske prinsipp, som beskriver hvordan det å vokse opp sammen med biologiske foreldre har en egenverdi for barnet, i form av identitet og biologisk tilknytning (Gerds-Andresen, 2020, s. 126).

Ved fosterhjems plassering har barn og foreldre, dersom ikke annet er bestemt, en gjensidig rett til samvær, etter bvl. §4-19. Tidligere praksis har vært å fastsette tre til seks samvær i året ved langvarige plasseringer (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020, s. 34). Dette har blitt sterkt kritisert, og det følger av Rt-2012-1832 at «enhver regulering av samværsretten

skal bero på en konkret vurdering av det enkelte barns særlige behov» (Gerds-Andresen, 2020, s. 136).

Ved fastsettelse av samvær ved fosterhjems plasseringer skal gjenforeningsmålet stå sentralt, noe som kommer frem i en rekke Høyesterettsdommer, deriblant HR-2020-661-S og HR-2020-662-S. Alle omsorgsovertakelser skal anses som midlertidig (Gerds-Andresen, 2020, s. 149), noe som tilsier et høyt samvær som vil styrke og utvikle de biologiske familiebåndene. Gjenforening med biologiske foreldre etter plassering i fosterhjem er hjemlet i bvl. §4-21 som sier at vedtak om omsorgsovertakelse skal oppheves når det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg. Videre i §4-21 står det at avgjørelsen likevel ikke skal oppheves hvis barnet har fått en slik tilknytning til mennesker og miljø i fosterhjemmet, at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det flyttes igjen.

3.1 Aktuelle dommer

De aktuelle dommene denne oppgaven vil ta utgangspunkt i er som nevnt innledningsvis HR-2020-661-S, HR-2020-662-S og HR-2020-663-S. De tre sakene ble forent til felles behandling av Høyesterett i storkammer. Videre vil jeg kort redegjøre for sentrale punkter som er vurdert i EMD knyttet til oppgavens tema, samt forbedringspunktene som er lagt frem. Dommene i sin helhet kan leses på Høyesteretts hjemmeside og lovdata.no.

HR-2020-661-S

Saken omhandler adopsjon og ankenektelse, men behandler også EMD sine synspunkter på samvær og omsorgsovertakelse. Spørsmålet om besøkskontakt etter adopsjon behandles også. I kjennelsen heter det at begrunnelsen ikke inneholdt «tilstrekkelig konkrete avveininger av verdien av kontakt mellom barn og foreldre på lengre sikt, veiet opp mot behovet for adopsjon nå», og at lagmannsretten dermed skulle gitt samtykke til ankebehandling (Norges Høyesterett, 2020, s. 30). Kjennelsen gir derfor særlig veiledning om krav til beslutningsgrunnlag, avveining og begrunnelse.

HR-2020-662-S

Saken gjelder anke over lagmannsrettens dom i sak om omsorgsovertakelse og begrensninger i samvær. Spørsmål for Høyesterett var om vilkår for omsorgsovertakelse var oppfylt, og hvilke samvær barn og foreldre i tilfelle skulle ha (Norges Høyesterett, 2020, s. 2).

Omsorgsovertakelsen ble opprettholdt, men samværet ble økt fra to timer fire ganger i året, til to timer åtte ganger i året. Saken viser hvordan det kan oppfattes en «norm» for fastsettelse av samvær ved langvarige plasseringer, og Høyesterett understreker at dette skal vurderes konkret i hver enkelt sak (Sandberg, 2020, s. 156).

HR-2020-663-S

Saken gjelder foreldres anker over lagmannsrettens beslutninger om å ikke samtykke til behandling av deres saker om samvær og omsorgsovertakelse (Barne- og familiedepartementet, 2020). Ankene ble forkastet, men kjennelsen behandler også spørsmål knyttet til samvær i tilfeller hvor foreldre har svært liten kontakt med barnet. Også her viser Høyesterett til at fastsettelse av samvær må vurderes konkret i hver enkelt sak. I begge foreldrenes saker kom Høyesterett frem til at det ikke var vesentlige svakheter ved Tingrettens beslutningsgrunnlag. Kjennelsen har likevel betydning for krav for omsorgsovertakelse og samvær, og gir særlig veiledning om krav til beslutningsgrunnlag, avveining og begrunnelse.

3.2 Forbedringspunkter fremhevet av Høyesterett

Høyesterett fant ikke motstrid mellom norsk rett og EMK artikkel 8, men så til tross for dette et behov for justeringer av praksisen i barnevernssaker (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 2). Norge kritiseres blant annet for å ha lagt for lite vekt på familiebandene, noe som står sentralt i EMD (Sandberg, 2020, s. 149). Kirsten Sandberg skriver i sin domskommentar at et overraskende punkt er at Høyesterett legger frem krav om at det skal foreligge «very exceptional circumstances» for at en omsorgsovertakelse kan gjennomføres. Dette kravet har tidligere kun blitt fremmet ved tiltak som bryter familiebandene helt (Sandberg, 2020, s. 150).

En gjennomgående kritikk fra EMD når det gjelder de tre sakene, er at gjenforeningsmålet er oppgitt på et tidlig tidspunkt uten at det har en tilstrekkelig vurdering, på bakgrunn av at plasseringene er ansett som langvarige. Høyesterett fremhever et skjerpet krav til begrunnelse for å oppgi gjenforeningsmålet, og at det må fremgå i begrunnelsen hva barnevernet har gjort for å legge til rette for gjenforening (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 3). Høyesterett fremhever også at myndighetene må arbeide for å opprettholde relasjonen mellom barn og foreldre, og gjøre det de kan for å oppnå gjenforening (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 5). Høyesterett legger til grunn at samværenes hyppighet og kvalitet har betydning for gjenforeningsmålet (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 6).

Knyttet til spørsmål om samvær fremhever Høyesterett at det bør «utvises forsiktighet med å trekke konklusjoner om foreldrenes omsorgsevne og samværskompetanse ut fra begrenset eller utilfredsstillende samvær alene» (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 4). Det fremheves også at det kan være ulike grunner til at barnet får reaksjoner i forbindelse med samvær, og at barnevernet bør tilstrebe å få opplysninger fra andre enn fosterforeldrene (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 4). Høyesterett tar i avgjørelsene uttrykkelig avstand fra en standardnorm for fastsettelse av samvær, og fremhever at alle beslutninger som gjelder samvær må bygge på konkrete vurderinger om hva som er til barnets beste i hver enkelt sak (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 6). Barnet skal ikke utsettes for urimelige belastninger knyttet til samvær. Dersom samværet ikke fungerer, må myndighetene foreta justeringer eller finne alternativer. Høyesterett påpeker også at i saker hvor gjenforeningsmålet er oppgitt, skal man likevel ta hensyn til samværets egenverdi for barn og foreldre (Barne- og familiedepartementet, 2020, s. 7).

4. Kunnskapsgrunnlaget

4.1 Barnets beste

Barnets beste som begrep er relativt og ikke klart definert, og det finnes derfor ulike forståelser av hva som ligger i begrepet (Bunkhold & Kvaran, 2021, s. 52). Det følger av FNs barnekonvensjon artikkel 3 (1) at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn (Barne- og familiedepartementet, 1989, s. 9). Barnets beste er et overordnet prinsipp i all lovgivning om barn (Barne- og familiedepartementet, 2002-2003, s. 7), og EMD har uttalt at barnets beste må komme foran alle andre hensyn. Prinsippet er lovfestet både i barneloven, barnevernloven, grunnloven, EMK, og i barnekonvensjonen.

Hva som er til barnets beste må bero på en konkret skjønnsmessig vurdering, hvor flere momenter vektlegges (NOU 2016: 16, s. 48). På denne måten vektlegges barnets beste i konkrete saker og enkeltavgjørelser. Barnets beste sier også noe om hva som er best for alle barn, og har på denne måten innflytelse på lovgivningen (NOU 2018: 18, s. 32). Prinsippet

om barnets beste, slik det kommer frem i lovgivningen, legger vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen, jf. bvl. § 4-1. Av ordlyden til paragrafen forstår man at dette ikke er alle de gjeldende momentene som skal vektlegges, men for å avgrense oppgaven vil jeg kun gå inn på stabilitet og kontinuitet.

Stabilitet

Verdens helseorganisasjon (WHO) har utarbeidet en strategi for kvalitetsforbedring i helse- og omsorgstjenesten, som inneholder seks kriterier. Disse kriteriene har Bufdir også lagt til grunn for barnevernsarbeid. Stabilitet står sentralt i kvalitetsmål 2, om at barn og familier skal møtes med trygge og sikre tjenester. Kvalitetsmålene er beskrevet i Prop- 106 L (2012-2013), hvor stabilitet i omsorgen fremheves som sentralt ved omsorgsovertakelse. Proposisjonen beskriver stabilitet som at barn i minst mulig grad skal flytte mellom ulike omsorgstiltak, forholde seg til færrest mulig omsorgspersoner, og sikres forutsigbarhet ved å vite hva som skal skje på kort og lengre sikt (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012-2013, s. 49).

Stabilitet i omsorgen handler om forutsigbarhet i væremåte og rutiner – stabil og god voksenkontakt og en opplevelse av at voksne er til å stole på (Bunkholdt, 2017, s. 47). Adekvat og forutsigbar reaksjon på barnets signaler skaper en opplevelse av pålitelighet og stabilitet (Bunkhold & Kvaran, 2021, s. 309). Denne stabiliteten i omsorgen skaper en trygghet for barnet, ved at omsorgsgiver er forutsigbar og trygg, og setter forståelige og forholdsmessige grenser. John Bowlby vektlegger i sin tilknytningsteori, betydningen av stabilitet i omsorgen over tid, og viser hvordan følgene av manglende stabilitet får konsekvenser for tilknytningsatferden til barnet (Gulbrandsen, 2017, s. 164). Dette kommer jeg tilbake til kapittel 4.4.

«Salutogenese» er et begrep som handler om hva som skaper sunnhet. Aaron Antonovsky utviklet den salutogene modell, hvor «Sense of coherence» («SOC», på norsk; «opplevelse av sammenheng») og «generelle motstandsressurser» er sentrale begreper. SOC utvikles gjennom erfaring, og gjentatte gode erfaringer fører til generelle motstandsressurser. Har man generelle motstandsressurser vil det si at han har tro på egne krefter, og dermed større muligheter for å takle utfordringer (Bunkhold & Kvaran, 2021, s. 70). Opplevelse av stabilitet, og herunder sammenheng og mening, skaper gode erfaringer som får betydning for barnets tilknytningsatferd og indre arbeidsmodeller. Omsorgsgivers relasjonskompetanse og

evne til å svare adekvat og forutsigbart på barnets signaler er av betydning for opplevelsen av stabilitet og sammenheng, og dermed for barnets videre utvikling.

Kontinuitet

Kontinuitet er en utvikling som ikke avbrytes, og i et barnevernsperspektiv handler dette om biologiske bånd mellom barn og foreldre, og om å ha en sammenhengende livshistorie. En sammenhengende livshistorie får man når man er omgitt av de samme menneskene gjennom livet (Bunkholdt, 2017, s. 47). Forarbeidene til barnevernloven sier at å opprettholde kontakt mellom barnet og foreldrene er viktig fordi det er sterke bånd mellom dem, og for å skape en rød tråd i barnets livsfortelling (Gerds-Andresen, 2020, s. 131). Liv Mette Gulbrandsen forklarer i sin bok *Oppvekst og psykologisk utvikling* hvordan et barn som har opplevd omsorgssvikt vil kunne få en manglende fornemmelse av indre kontinuitet, det vil si ha vanskeligheter med å kjenne sin egen eksistens, og fortid og fremtid. Videre skriver hun hvordan dette påvirker barnets forventninger til verden i negativ grad, som igjen vil påvirke barnets utvikling (Gulbrandsen, 2017, s. 118). I NOU 2005: 9 presiseres det at betydningen kontinuiteten i tilknytningsbåndene vil ha for barnet, bestemmes av kvaliteten på båndet. Også her beskrives det at omsorgen barnet mottar får betydning for barnets grunnleggende antagelser om seg selv og andre (NOU 2005: 9, s. 35).

Kontinuiteten påvirker oss, og vi er formet av livshistorien vår. Barn som har opplevd brudd i kontinuiteten kan styrke følelsen av kontinuitet på andre måter, for eksempel gjennom samvær som opprettholder kontakt eller bevissthet om biologiske bånd og egen livshistorie. Barn som derimot ikke er omgitt eller har kontakt med personer fra sin fortid, kan kjenne seg alene om sin historie og på denne måten oppleve ensomhet (Bunkhold & Kvaran, 2021, s. 309).

Beate Hovland skriver i sin bok *Narrativ etikk og profesjonelt hjelpearbeid* at livshistorien skaper en sammenheng, og at bevegelser og brudd kan gjøres forståelige og gis mening, avhengig av hvilket perspektiv vi tillegger dem (Hovland, 2021, s. 109). Hun skriver videre hvordan profesjonelle kan bidra til å konstruere mening i andres livshistorie, for eksempel gjennom hjelpende samtaler, og på denne måten blir «medforfattere» av den andres livshistorie (Hovland, 2021, s. 113). Gjennom å skape sammenheng og å tilrettelegge for det som skaper kontinuitet kan man på denne måten bidra til å skape forståelse for barnets livshistorie.

4.2 Samvær

En omsorgsovertakelse er et brudd i barnets kontinuitet, ved at barnet flyttes bort fra sin kjente omsorgsbasis og sine biologiske foreldre, noe som fører til at de biologiske båndene svekkes. For å opprettholde familiebåndene, har barn og foreldre derfor rett på samvær med hverandre. Bunkholdt og Kvaran skriver hvordan arbeidet med å finne gode samværsordninger etter flytting er noe av det mest kompliserte med fosterhjemsarbeidet, og at det må legges ned mye arbeid for å komme frem til hva som er til barnets beste (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 366).

Samvær er en måte å kompensere for tapet av kontinuitet ved plassering, og skal sikre utvikling av tilknytningen eller kjennskap til foreldrene (Bunkholdt, 2017, s. 212). Samvær kan også virke positivt på reaksjoner som lojalitetskonflikter og sorg, men dette er individuelt og må vurderes i hver enkelt sak (Bunkholdt, 2017, s. 212). For noen barn kan fosterhjems plassering oppleves som et svik mot foreldrene, og noe som er svært skyldbelagt. Dersom det er lagt til rette for gode samvær, uten lojalitetspress, kan dette virke positivt for barnet (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 368). Dette øker mulighetene for en stabil fosterhjems plassering, som igjen innvirker positivt på målet om gjenforening. Dersom samværet derimot kan skade barnet fysisk og/eller psykisk, eller dersom barnet er redd for å møte foreldrene sine, bør det vurderes å nekte samværet. Et annet alternativ kan være samvær med tilsyn (Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, 2018).

Ved en omsorgsovertakelse skal fylkesnemnda fastsette samværet. Fylkesnemnda kan fastsette omfanget av samværsretten, eller at det ikke skal være samvær, av hensyn til hva som er til barnets beste, jf. bvl. § 4-19. Fylkesnemndas beslutning er et minimum, og barneverntjenesten kan foreta en utvidelse av samværsretten (Bunkholdt, 2017, s. 210). Hvor mye samvær som fastsettes ved en omsorgsovertakelse har betydning for hvordan saken utvikler seg (Pettersen, 2016), i den forstand at samvær opprettholder tilknytningsbåndene mellom barn og foreldre. Ved samværsfastsettelsen må det tas mange ulike hensyn, slik som for eksempel barnets alder, plasseringens antatte varighet, foreldrenes samarbeidsevne, barnets behov, og barnets egne ønsker (Bunkholdt & Kvaran, 2021, s. 368). Midlertidige plasseringer tilsier hyppigere samvær for å holde båndene sterke slik at gjenforeningen blir lettere. I de sakene hvor plasseringen antas å være langvarig, eller hvor gjenforeningsmålet er oppgitt, kan det settes sjeldnere samvær. I disse sakene vil samværets funksjon være å gi barnet kjennskap til sin biologiske opprinnelse (Pettersen, 2016).

4.3 Gjenforeningsmålet

I utgangspunktet skal alle omsorgsovertakelser anses som midlertidige, og det kan ikke fattes vedtak om at barnet skal bo permanent i fosterhjem. Dette følger av hensynet til foreldre og barns rett til familieliv (NOU 2018: 18, s. 62). NOU 2018: 18 sier at vedtak om omsorgsovertakelse i utgangspunktet skal oppheves på det tidspunktet det er overveiende sannsynlig at foreldrene kan gi barnet forsvarlig omsorg (NOU 2018: 18, s. 62). Når et barn plasseres i fosterhjem, har barneverntjenesten etter bvl. §4-16 en selvstendig plikt til å følge opp foreldrene, som inkluderer å følge opp hvordan de har det, og å vurdere om vilkår for omsorgsovertakelsen fortsatt er oppfylt. Foreldrene skal få tilbud om støtte og veiledning, og det skal legges til rette for at forholdene i hjemmet bedres, slik at det er forsvarlig at barnet flytter hjem til sine biologiske foreldre igjen. For at barnet skal kunne flytte hjem er det viktig at tilknytningsbåndene opprettholdes, og dette gjøres gjennom regelmessig samvær.

At alle omsorgsovertakelser skal anses som midlertidig, betyr at målet med plasseringen alltid skal være gjenforening. Gjenforeningsmålet funksjon er å opprettholde og styrke familieband (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2020, s. 7). Dersom ikke familiebandene opprettholdes eller styrkes vil dette svekke muligheten for gjenforening, og derfor ha store konsekvenser for barn og familier. Med bakgrunn i dette skal det derfor være tungtveiende årsaker for at gjenforeningsmålet kan oppgis. Det følger av Strand Lobben-dommen fra 2019 at det finnes tre årsaker til at gjenforeningsmålet kan oppgis; 1) dersom foreldrene er særlig uegnet, 2) dersom tiltaket vil skade barnets helse og/eller utvikling, eller 3) dersom det har gått betydelig tid siden omsorgsovertakelsen, slik at hensynet til barnets stabilitet veier tyngre enn hensynet til gjenforening (Strand Lobben v. Norge (European Court of Human Rights, 2019, s. 66).

Sak om gjenforening kan nå kun reises når det kan dokumenteres at det har skjedd vesentlige endringer i foreldrenes situasjon. Tidligere kunne foreldre reise sak hvert år, noe som medførte mye usikkerhet og ustabilitet for barna (Bunkholdt, 2017, s. 278). Dersom gjenforeningsmålet i seg selv er en stor belastning og påkjennelse for barnet, er dette grunn til å kunne gå bort fra målet. Det stilles strenge krav til vurderingen av foreldres omsorgskompetanse, knyttet til gjenforening. Gjentatte flyttinger kan medføre kronisk sårbarhet for barnet, og det er derfor svært viktig at det er overveiende sannsynlig at barnet kommer hjem til et stabilt omsorgsmiljø, slik at det slipper å flyttes igjen (Bunkholdt &

Kvaran, 2021, s. 376). Gjentatte flyttinger skaper også ustabilitet for barnet, og kan hindre tilknytning til nye voksne på grunn av tidligere relasjonsbrudd (Barneombudet, 2020, s. 42).

4.4 Tilknytningsteori

Tilknytningsteorien er helt sentral i barnevernsarbeid, herunder også i fosterhjemsarbeid. Teorien har sitt utspring i arbeidet til John Bowlby og Mary Ainsworth, og fokuserer på tilknytningens kvalitet. Kvaliteten på tilknytningen avhenger av hvordan omsorgen utøves og hvilke relasjonserfaringer barnet har med omsorgsgiver (Gerds-Andresen, 2020, s. 129). Omsorgsgiverens reaksjoner på barnets behov og uttrykk, særlig de første leveårene, er avgjørende for barnets etablering av indre arbeidsmodeller (Halvorsen, 2018, s. 50). Øyvind Kvello definerer indre arbeidsmodeller som «et sett med forventninger til hvordan man selv og andre inngår i mellommenneskelige relasjoner», og forklarer det som forståelse av og forventninger til sosialt samspill, intimitet og nærhet (Kvello, 2012, s. 120). Mange barn i fosterhjem har dårlige indre arbeidsmodeller, gjennom opplevelser av å ikke bli godt nok tatt vare på, og opplevelse av at omsorgsgiver ikke er til å stole på (Bunkhold & Kvaran, 2021, s. 369). De indre arbeidsmodellene barnet kan ha opparbeidet seg, skaper derfor mistro til seg selv og andre, som viser seg i samspillet med andre (Bunkhold & Kvaran, 2021, s. 369).

Tilknytningssystemet skal sikre at barnet får en positiv vekst og utvikling gjennom interaksjon med sine omsorgsgivere, som fører til gode indre arbeidsmodeller. Et sentralt aspekt ved dette er at barnet knytter seg til alle tilgjengelige omsorgsgivere, også dem som påfører barnet smerte og skade. På denne måten er tilknytningen relasjonsspesifikk, og barnets tilknytningskvalitet varierer mellom de ulike omsorgsgiverne (Kvello, 2012, s. 120). Tilknytningskvaliteten avhenger av graden av sensitivitet, responsivitet på signaler, og kontinuitet og forutsigbarhet i omsorgen (Braarud, 2012, s. 157). Utredning av tilknytningskvalitet er viktig i barnevernssaker, og barn har også evne til å knytte seg til nye omsorgsgivere ved miljøskifte (NOU 2012: 5, s. 21). Raundalenuutvalget la i NOU 2012: 5 til grunn at samspill mellom barn og omsorgspersoner må legges avgjørende vekt på i beslutningsprosessen om bosted, samvær og gjenforening. Dette på bakgrunn av at dets viktighet for barnets utvikling og fungering. Utvalget anbefalte derfor å innføre et «utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp», som skal gå foran det biologiske prinsipp i de barnevernssakene hvor tilknytningskvaliteten hindrer positiv utvikling for barnet (NOU 2012:

5, s. 86). Dette ble også fulgt opp i forslaget til ny barnevernlov, men forarbeider til endringer av barnevernlov holdt fast på at omsorgsovertakelse er midlertidig (Sandberg, 2020, s. 152).

Ainsworth utledet utfra observasjoner av samspill mellom foreldre og barn, tre tilknytningsstiler. I senere tid ble datamaterialet fra hennes observasjoner re-analysert, noe som resulterte i utvidelse til fire tilknytningsstiler. De fire tilknytningsstilene er A) unnvikende, B) trygg, C) ambivalent, og D) desorganisert tilknytning (Kvello, 2012, s. 122). Ut fra de ulike tilknytningsstilene kan man se sårbarhet og risiko for utvikling av ulike psykiske lidelser og sosial mistilpasning (Kvello, 2012, s. 124). Barn med tilknytningsstil A kan overregulere følelser og søke lite støtte fra omsorgsgivere. Tilknytningsstil C kan føre til underregulering av følelser. Barna kan oppleves engstelige, og holder seg nær omsorgsgiver fremfor å utforske verden. Barn med tilknytningsstil D har opplevd omsorgsgiver som skremmende og redd, for eksempel ved psykisk sykdom eller rusmisbruk. Disse barna søker ikke nærhet til omsorgsgiver, da de ikke opplever trygge omsorgsgivere hvor de kan søke trøst og få hjelp til å regulere følelser (Braarud, 2012, s. 157). Disse konsekvensene vil påvirke barnets indre arbeidsmodeller. Det er likevel ulike individuelle faktorer som påvirker barns utvikling, slik som barns sårbarheter eller motstandsdyktighet, men dette vil ikke gå nærmere inn på i denne oppgaven.

4.5 Faglig skjønn

Selv om barnevernsarbeid er nøye regulert av lover og konvensjoner, kommer man ikke unna at arbeidet i stor grad fordrer utøvelse av faglig skjønn. Dette fordi lovene aldri kan romme alle nyanser og ulikheter i barnevernssaker (Caspersen & Paulsen, 2019, s. 185). Man kommer stadig i situasjoner med ulike handlingsalternativer hvor man må vurdere hva som vil være til barnets beste. Å utøve faglig skjønn handler om at man anvender fagkunnskapen man innehar for å vurdere hvilke handlingsalternativer som er mest hensiktsmessig. Man må tilpasse kunnskap, erfaringer og etikk til situasjonen, samtidig som man forholder seg til rammene som er satt av lover og regler (Caspersen & Paulsen, 2019, s. 185). Dette er forståelsen av skjønn som en strukturell kategori, og innebærer restriksjoner fastsatt av myndighetene, samtidig som man er gitt frihet til ulike handlingsalternativer innenfor lovverket (Caspersen & Paulsen, 2019, s. 187). Inger Oterholm beskriver i boken *Sosialt arbeid – en grunnbok* at skjønn kan beskrives som en kognitiv resonneringsprosess hvor man skiller noe fra hverandre og setter argumenter opp mot hverandre, for å komme frem til en

konklusjon eller beslutning (Oterholm, 2015, s. 172). I skjønnsutøvelsen ligger det mange muligheter, men det er også viktig å ha en bevisst, kritisk og reflektert holdning til utøvelsen av skjønn, fordi det handler om maktbruk og ansvar for andre.

Kunnskap, erfaringer og etikk vil ikke alltid være nok til å fjerne usikkerheten i skjønnsutøvelsen. Det er derfor viktig at man samler tilstrekkelig informasjon i saken, slik at man har et godt utgangspunkt for å gjøre sine vurderinger og fatte avgjørelser (Caspersen & Paulsen, 2019, s. 186). Utøvelsene av skjønn medfører at saker kan vurderes ulikt, avhengig av hvem som utøver skjønnen. Dette kan styrkes av at begrepet om barnets beste ikke er et klart definert eller målbart begrep, og derfor krever en sterk skjønnsutøvelse som i forholdsvis liten grad er bundet av fastsatte rammer (Caspersen & Paulsen, 2019, s. 187). I praksis kan dette for eksempel handle om hvor mye barnevernspedagogen legger til rette for barns medvirkning i spørsmål om samvær. Barnevernloven reiser mange vilkår som må oppfylles, for eksempel for at en omsorgsovertakelse kan iverksettes, men hva som ligger i vilkårene er ikke entydig definert, og må vurderes i hver enkelt sak av de ansatte som jobber med den.

Joakim Caspersen og Veronika Paulsen legger i artikkelen *Barnevernspedagogen som profesjonell skjønnsutøver* til grunn flere kjennetegn som påvirker skjønnsutøvelse. Dette kan være kjennetegn ved saken, eksempelvis barneverntjenestens kjennskap til familien, eller kjennetegn ved organisasjonen, herunder ledelse, rutiner og ressurser. Det kan også være eksterne faktorer som kommuneøkonomi og rådighet over tiltak. En viktig faktor for skjønnsutøvelsen er også kjennetegn ved barnevernspedagogen, slik som kompetanse, erfaring og egne holdninger og verdier (Caspersen & Paulsen, 2019, s. 188).

5. Drøfting

Det følger av EMD artikkel 46 (1) at «De høye Kontraherende Parter forplikter seg til å rette seg etter Domstolens endelige dom i enhver sak de er part i.» Videre i (2) står det at Domstolens endelige dom skal overleveres Ministerkomiteen, som skal ha tilsyn med fullbyrdelsen av dommen (European Court og Human Rights, 1950, s. 25). Norge har flere ganger blitt dømt i EMD for brudd på menneskerettighetene, noe som har ført til endringer i nasjonal lovgivning (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2018). Innenfor

barnevernfeltet har også domfellelse ført til at Høyesterett har gitt nye føringer for fylkesnemnder og barnevern.

At domfellelse i EMD kan føre til ny lovgivning viser hvor høy rettslig status konvensjonen har. Dommene gir veiledning og føringer på hvordan konvensjonens innhold skal tolkes. Knyttet til de aktuelle dommene fra 2020 i denne oppgaven, legger de føringer for hvordan barnevernsmyndighetenes virksomheter skal uttrykke EMKs artikkel 8 om retten til familieliv. Ut av respekt for barn og familier må det kunne forventes av barnevernsansatte og andre som jobber med saken forholder seg til EMD sine avgjørelser og følger deres tolkninger i utøvelse av skjønnsmessige vurderinger, slik vi er pliktige å gjøre.

Gjennom vurderinger om hva som er til barnets beste har barnevernsarbeidere stor makt i utøvelsen av sin rolle. Det er viktig å være bevisst på hva våre vurderinger kan bety for barna og familiene vi jobber med. Å være åpen for å ta til seg kritikk, mener jeg er en viktig egenskap hos ansatte i barnevernet. For at domfellelse i EMD i det hele tatt kan føre til endring, forutsetter dette at barnevernet og de ansatte som jobber her, evner å ta til seg kritikken og videre være kritisk til egen praksis. Å se sine utfordringer og å være åpen for å tenke annerledes, er grunnleggende for at de nye føringene blir fulgt.

Domfellelse i EMD kan i seg selv skape en økt bevissthet, eller en påminnelse, om viktige aspekter ved fosterhjemsarbeid, og ved barnevernsarbeid generelt. Økt bevissthet og forståelse for hvorfor Norge igjen dømmes for slike forhold, kan i beste fall føre til erfaring og økt kompetanse på området. Som nevnt tidligere i oppgaven, har erfaring og kompetanse betydning for hvordan barnevernsarbeidere gjør sine vurderinger. Dette bør være utgangspunktet for endringsarbeidet mot bedre praksis i barnevernssaker.

5.1 Kritikken mot gjenforeningsarbeidet

Som belyst tidligere i oppgaven, skal det svært mye til for å gi opp gjenforeningsmålsettingen på bakgrunn av den betydning familieband og biologisk prinsipp har for barn og familier. I alle de tre sakene denne oppgaven har tatt utgangspunkt i, har EMD kritisert at gjenforeningsmålet ble oppgitt for tidlig, uten en tilstrekkelig vurdering. Høyesterett fremhevet derfor et skjerpet krav for å oppgi gjenforeningsmålet, og det skal komme frem hva som er gjort for å tilrettelegge for gjenforening. Høyesterett fremhevet også at relasjonen

mellom barn og foreldre skal jobbes mer med mens barnet er i fosterhjemmet, som en måte å tilrettelegge for gjenforeningsmålet. Dette er viktig for kontinuitet i barnets livshistorie, og en følelse av sammenheng. Relasjonsarbeidet påvirker barnets tilknytning til omsorgsgivere. Dersom man går bort i fra gjenforeningsmålet fordi plasseringen er tenkt å være langvarig, vil dette ha konsekvenser for tilknytningen og kjennskap til biologiske foreldre, som i de fleste saker vil være til barnets beste.

Det kommer frem i HR-2020-663-S (43) at det å legge til grunn at plasseringen vil bli langvarig, ikke strider mot EMK artikkel 8, eller mot gjenforeningsmålet (Norges Høyesterett, 2020, s. 6). Jeg mener det til tross for dette er grunn til å være forsiktig med å definere en plassering som langvarig eller kortvarig, ettersom det er mulig at dette kan få betydning for hvordan man arbeider med saken, og hvordan fokus man har på tilknytning både i fosterhjemmet og til biologiske foreldre. Et tidsperspektiv kan selvsagt være nødvendig i enkeltsaker, men i saker som ikke klart kan defineres som langvarige, kan det være problematisk å legge denne føringen. Anne Bergum skriver i sin artikkel *Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge)* at ved å definere en plassering som langvarig, regner man med at foreldrene ikke vil være i stand til å gi barnet forsvarlig omsorg i lang tid fremover, og at det er dårlige utsikter for at situasjonen vil bedres (Bergum, 2004). Det bør være en høy terskel for å vurdere foreldres fremtidige kapasitet som dårlig, og disse vurderingene bør være svært grundige. Det kan etter min mening være grunn til å tro at en grunntanke om at plasseringen vil være langvarig, kan hindre arbeidet mot gjenforening ved at man fastsetter et lavere samvær, noe som påvirker tilknytningen mellom barn og biologiske foreldre.

Dette med tilstrekkelig vurderinger, og at det må komme tydeligere frem hva som er gjort for å tilrettelegge for gjenforening, er et viktig forbedringspunkt. Ved å i større grad gjøre rede for hva man har gjort for å tilrettelegge for gjenforening, mener jeg det er sannsynlig at man øker bevisstheten rundt temaet. På denne måten kan det hende man blir mer oppmerksom på hvilke tiltak man ikke har prøvd, noe som kan skape utvikling i saken. Tilstrekkelige vurderinger og beslutningsgrunnlag er gjennomgående i de tre dommene, og vil drøftes i kapittel 5.3

Det er foreløpig ikke mye forskning på hvordan EMD-dommene har endret barnevernets arbeid med gjenforening, men SOS barnebyer har gjennomført en undersøkelse hvor de har intervjuet barnevernledere om egne tjenester, og hvordan EMD-dommene har endret deres

praksis. Spørreundersøkelsen ble besvart av 84 av Norges barnevernledere. Jeg inkluderer undersøkelsen i denne oppgaven, for å vise hvordan tendensene fra dommene foreløpig kan se ut. I undersøkelsen svarer 78 % av barnevernlederne at de har gjort endringer i hvordan de jobber med gjenforening (SOS Barnebyer, 2021, s. 33). Barnevernlederne ble også spurt hvordan de jobber med gjenforening, hvor flere svarte at de i større grad kartlegger mulighetene for gjenforening. Og tilrettelegger for gode samvær, observasjoner og hjelpetiltak som settes inn der hvor det er mulig. Dette tyder på at forbedringspunktet fra dommene er tatt hensyn til i barneverntjenestene som er undersøkt, og fått et økt fokus.

Et annet interessant funn i SOS barnebyer sin undersøkelse er at flere barnevernledere nevner at de mangler kompetanse og kunnskap om gjenforening, og etterlyser klarere retningslinjer på hvordan arbeidet skal gjøres (SOS Barnebyer, 2021, s. 33). Dette viser at det krever mer enn en økt bevissthet og holdningsendring blant ansatte for å skape endring. Det krever en tydelig organisert ledelse som innehar kompetansen som trengs for å kunne endre praksisen innad i tjenestene, og for å gjøre dette trengs det et økt fokus på kunnskapsformidling fra statlig barnevern. Ettersom barnevern er et felt som stadig er i utvikling, vil jeg peke på viktigheten av at ledere og ansatte i statlig barnevern informerer og oppdaterer ansatte i førstelinjen om bevegelsene i feltet, slik at hver enkelt kjenner seg tryggere i sin rolle som yrkesutøver. På denne måten vil familiene også få en sikrere behandling, ved at de ansatte har tilstrekkelig kompetanse.

5.2 Fastsettelse av samvær

Tina Gerdts-Andresen skriver i sin artikkel *Fastsettelse av samvær ved omsorgsovertakelse*, at man må forstå samværsutmålinger som komplekse avgjørelser (Gerdts-Andresen, 2020, s. 128). Et sentralt punkt knyttet til fastsetting og regulering av samvær er barnets rett til medvirkning. Barnet skal lyttes til på alle områder som gjelder dem selv, og deres stemme knyttet til samvær skal vektlegges. En utfordring knyttet til dette kan være dersom foreldrene og barnet ønsker ulikt samvær. Retten til samvær er gjensidig, og som beskrevet i kapittel 4.2, har samværet stor betydning. Det kan derfor være vanskelige vurderinger å ta dersom barnet eksempelvis ikke ønsker samvær med foreldrene sine. Dette kan være svært krevende vurderinger for barnevernsansatte, som settes i et etisk dilemma hvor barnets ønske strider mot foreldrenes, innenfor juridiske rammer som verner begge parter. Et etisk dilemma handler om å måtte velge mellom to uforenlige handlingsalternativer, hvor ingen av alternativene er

opplagt riktige (Nordby, 2013, s. 28). Det kan være utfordrende å vurdere hva som er til barnets beste, men Høyesterett fremhever at samvær ikke skal utsette barn for urimelig belastning. Urimelige belastninger må vurderes i hver enkelt sak. Barnets behov for stabilitet og kontinuitet fremheves, og også foreldrenes samværesevner. Det er viktig å være bevisst på at samvær kan være krevende, og dette bør ikke være eneste beslutningsgrunnlag for å begrense samvær.

Høyesterett fremhever konkrete vurderinger i hver enkelt sak, som et forbedringspunkt når det fastsettes samvær. Det er tydelig presisert i HR-2020-661-S avsnitt 145 at samværet ikke skal fastsettes ut ifra standardiserte kriterier, og at det må tas i betraktning av svært få samvær kan svekke arbeidet med gjenforeningsmålet (Norges Høyesterett, 2020, s. 21.). Det kan være utfordrende å bryte med standardnormer som er satt, da dette vil kreve grundigere vurderinger og dermed større skjønnsutøvelse av barnevernsarbeidere. HR-2020-662-S avsnitt 125 sier at vurdering om samvær må ta utgangspunkt i at omsorgsovertakelsen skal være midlertidig, uansett om den er ansett som kortvarig eller mer langvarig. Det presiseres at målet er gjenforening, så fort omstendighetene ligger til rette for det. Samværet skal derfor settes slik at man ivaretar denne målsettingen (Norges Høyesterett, 2020, s. 18).

At det har utviklet seg en standardnorm for fastsettelse av samvær er sterkt i motstrid mot dette, og Høyesterett tar, som tidligere nevnt, uttrykkelig avstand fra denne normen. Å følge en norm viser etter mitt syn manglende respekt for barn og familier, ved at man ikke vektlegger betydningen av en helhetlig vurdering. En grundig undersøkelse av saken og av ulike handlingsalternativer, kan føre til at man finner løsninger som passer for hver enkelt familie. Normer eller automatiserte prosedyrer på arbeidsplassen er et hinder for skjønsmessige vurderinger. Det er lite sannsynlig at alle barn som er fosterhjemsplassert passer inn i samme norm når det gjelder fastsettelse av samvær, og derfor bør en kunne forvente at barnevernet gjør det som skal til for å finne løsninger som er til det beste for hvert enkelt barn. Når det gjelder fastsetting av samvær har jeg tidligere i oppgaven vist til betydningen dette har for barnets kjennskap og tilknytning til biologisk familie, samt for stabile fosterhjemsplasseringer. En norm kan være problematisk i den forstand at barn og foreldre får for lite samvær, slik at disse positive konsekvensene av samvær ikke tilrettelegges for. Dette igjen vil få betydning for gjenforeningmålsettingen.

En norm for samvær kan på en annen side også være problematisk dersom det settes for mye samvær, hvor barnet blir utsatt for urimelige belastninger. Dette er vanskelige avveininger, og Høyesterett mener at barneverntjenesten bør få bekreftet opplysninger fra flere hold, for å kunne vurdere saken. Dette fordi fosterforeldre kan vurdere samværene ut fra sitt ståsted, og ikke ha oversikt over andre faktorer som spiller inn. En grundig vurdering kan på denne måten bidra til å avdekke, bekrefte eller avkrefte forhold ved saken som kan være i strid mot hva som er til barnets beste.

5.3 Beslutningsgrunnlaget

Beslutningsgrunnlaget og grundige begrunnelser og vurderinger er som nevnt et gjennomgående forbedringspunkt i alle de tre dommene, både i spørsmål om samvær og gjenforening. Dette forbedringspunktet er en av de tydeligste konklusjonene fra EMD-dommene (SOS Barnebyer, 2021, s. 30). Kjennelsene vektlegger at de spesielle omstendighetene i saken skal være utgangspunkt for vurderingene (Norges Høyesterett, 2020, s. 17). Undersøkelsen av SOS barnebyer, viser at 86 % av barnevernledere hevder at de har forbedret hvordan de begrunner sine saker i fylkesnemnda etter føringer fra EMD, noe som viser en tendens om at føringene følges opp (SOS Barnebyer, 2021, s. 30).

Høyesterett understreker også plikten til å aktivt følge opp hver enkelt sak, for å følge med på utviklingen og vurdere tiltakene. For å komme med forslag til justeringer i aktive tiltak, eller eventuelt finne nye passende tiltak, er det nødvendig med tett oppfølging og grundige vurderinger. Det er derfor viktig at barnevernet kontinuerlig følger utviklingen. Jeg mener at grundige evalueringer av sakene øker mulighetene for fremgang i sakene, ved at man er tettere på, og er mer oppdatert på hva som beveger seg i saken. På denne måten kan man finne løsninger på det som dukker opp før utfordringene blir større, for eksempel knyttet til samværsevner eller omsorgskompetanse. Klarer man å gripe tak i det som oppleves utfordrende på et tidligere stadium, kan mulighetene for økt samvær og gjenforening økes, dersom det er forsvarlig og til barnets beste. Ved en mer aktiv oppfølging skapes et bredere grunnlag for beslutningene.

Beslutningsgrunnlaget kritiseres også ved utmålingen av samvær, hvor Høyesterett peker på at begrenset eller utilfredsstillende samvær, ikke alene gir grunnlag for å trekke konklusjoner om omsorgs- eller samværskompetanse (Sandberg, 2020, s. 154). Dette gjelder også når

barnets reaksjoner før, under eller etter samvær skal vurderes. Her bør man hente inn eller på bekreftet opplysninger fra andre enn fosterforeldrene, som nevnt i kapittel 5.2. Å opplyse saken bedre, og fra ulike hold, skaper et mer helhetlig syn på saken, og vil med sannsynlighet kunne føre til en mer passende samværsutmåling for barn og foreldre, som verken svekker tilknytningsbåndene, eller utsetter barnet for urimelige belastninger.

Oppsummert kan man si at barnevernet bør anskaffe et bredere beslutningsgrunnlag enn det er gjort i de tre aktuelle dommene. Dette kan opplyse saken på en grundigere måte, noe som er viktig for at sakene vurderes konkret. Dersom man følger opp sakene mer aktivt og undersøker aktuelle forhold som har betydning for hva som er til barnets beste, beveger man seg bort fra en standardnorm, og mot en mer respektfull og forsvarlig behandling i barnevernssaker.

5.4 Om frykten for å gjøre feil tar overhånd

På bakgrunnen av viktigheten og konsekvensene barnevernsarbeid medfører, og høy grad av faglig skjønn, er det av stor betydning at vi har et rettssystem som sikrer partene en rettferdig og forsvarlig rettsbehandling. Forsvarlighetskravet er hjemlet i bvl. § 1-4. Dette sikrer at barna får hjelpen de trenger, samtidig som de ikke skal utsettes for inngrep som kan skade dem (Brynildsrud, 2019, s. 213). For at fosterhjemsarbeidet skal være forsvarlig, kreves det et grundig beslutningsgrunnlag, som inkluderer faglige skjønnsvurderinger.

Målet er selvsagt at Norges barnevern tar til seg kritikken for EMD, og endrer praksisen på de områder hvor det er fremhevet forbedringspunkter. Når det er sagt mener jeg det også er viktig å se på hvilke negative konsekvenser dommene kan få for barnevernsarbeid. Dette for å skape en bevissthet rundt hvilken påvirkning dommene kan ha på yrkesutøvelsen. En motvekt til de positive konsekvensene EMD-dommene kan medføre for barnevernsfeltet er – satt på spissen – frykten for å bli dømt i EMD. Et sentralt spørsmål ved endring av praksisen på feltet, er om EMD-dommene gjør at ansatte i barnevernet ikke våger å stå inne for vurderinger som får så store konsekvenser som en fosterhjems plassering får.

Undersøkelsen til SOS barnebyer stilte barnevernslederne spørsmålet om EMD-dommene har ført til mer samvær ved omsorgsovertakelse, hvorav 86 % svarte at de var enige eller delvis enige i påstanden. Kun 8 % svarte at de var uenige eller delvis uenige (SOS Barnebyer, 2021,

s. 31). Sett ut ifra hva dommene forteller oss, vil det være naturlig å tenke at dette er positivt, ettersom det er dette mye av kritikken går ut på. Hvis man derimot ser spørsmålet i sammenheng med det neste, ser man et interessant avvik. Neste spørsmål er om økt samvær vil være til barnets beste, hvorav 65% sa seg enige eller delvis enige, og 30 % var uenige eller delvis uenige (SOS Barnebyer, 2021, s. 32). Et naturlig spørsmål å stille knyttet til disse funnene er om økt samvær da går på bekostning av barnets beste, og dermed utføres ut ifra andre hensyn enn det overordnede prinsippet. Dersom dommene påvirker barnevernsarbeidere til å unnlate eller overkompensere handling på bakgrunn av redsel for å bli «tatt», vil dette kunne gå på bekostningen av barnevernets viktigste prinsipp om barnets beste. Dette kan undersøkelsen gi oss et bilde av på bakgrunn av den ulike svarprosenten på de to spørsmålene. Det er viktig at ansatte i barnevernet har barnets beste som overordnet prinsipp for sitt arbeid, og ikke lar frykt for domfellelse legge føringer for arbeidet.

6. Avslutning

Norge er pliktet til å følge EMD sine tolkninger av konvensjonen, og vi kan derfor forvente at dommene vil påvirke barnevernsts arbeid med samvær og gjenforening, ut ifra hvilke forbedringspunkter som er lagt frem. For å oppsummere og forsøke å gi et svar på problemstillingen kan EMD-dommene påvirke hvordan barnevernet arbeid med samvær og gjenforening ved at man gjør grundigere og konkrete vurderinger i hver enkelt barnevernssak. Dette vil kunne vise seg i fastsettelsen av samvær, ved at man går bort fra en standardnorm og finner en løsning for hvert barns beste. Knyttet til arbeidet med gjenforening vil et grundigere beslutningsgrunnlag kreves for å oppgi målet. Det skal også aktivt arbeides med relasjonene mellom barn og biologiske foreldre, for å oppnå gjenforeningsmålet. Det er dog viktig å være bevisst på at EMD-dommene kan skape frykt for å gjøre feil, noe som kan påvirke arbeidet. Av respekt for barnets beste må man til tross for dette kunne forvente at EMD sine føringer blir fulgt, med mål om en bedret praksis til barnets beste.

En økt bevissthet rundt hva betydningen av samvær og gjenforeningsmålet er, er en god start. Det vil videre være opp til hele Norges barnevern, og hver enkelt barnevernsansatt, å følge føringene for å sikre at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår. Innenfor vårt fagfelt er det viktig å kunne følge utviklingen som skjer. Hva som er til hvert enkelt barns

beste, vil aldri kunne rommes av en standardnorm. Dette krever at vi må være kritiske til egen praksis, og å ta til oss kritikken som kommer. Det er viktig at frykt for å trå feil ikke går på bekostning av barnevernets viktigste prinsipp om barnets beste, og at arbeidet med samvær og gjenforening støtter opp under dette prinsippet.

Litteraturliste

Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012-2013). *Prop. 106 L - Endringer i barnevernloven*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/7d0ea1b89cc54939b17e69a20d5f7b48/no/pdfs/prp201220130106000dddpdfs.pdf>

Barne- og familiedepartementet. (1989, november 20). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no:

https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barne- og familiedepartementet (1991-1992). *Ot.prp. nr. 44 – Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Hentet april 2022 fra stortinget.no: <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1991-92&paid=4&wid=c&psid=DIVL312>

Barne- og familiedepartementet. (2002-2003). *Ot.prp. nr. 29 - Om lov om endringer i barneloven mv*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/a2a75d917c664d0dbbbb32de63a8a3aa/no/pdfs/otp200220030029000dddpdfs.pdf>

Barne- og familiedepartementet. (2020, juni 10). *Informasjonsskriv om behandling av barnevernssaker - nye avgjørelser fra Høyesterett*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/f29d37d4e9e04d8891693415c19e411c/informasjonsskriv-om-barnevernssaker---nye-retningslinjer-fra-hoyesteretts-om-saksbehandling.pdf>

Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. (2022, mars 9). *Barn i fosterhjem*. Hentet mars 2022 fra bufdir.no:

https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/barn_i_fosterhjem/

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2018, juni 27). *Samvær*. Hentet april 2022 fra bufdir.no:

[https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ sosial kontroll tvangsekteskap og arerelatert vold en veileder til barnevernstjenesten/Fasene i en barnevernssak familie og sikkerhetsarbeid/Flytting/Samvar/](https://www.bufdir.no/Barnevern/Fagstotte/Negativ_sosial_kontroll_tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold_en_veileder_til_barnevernstjenesten/Fasene_i_en_barnevernssak_familie_og_sikkerhetsarbeid/Flytting/Samvar/)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2020, mai 18). *Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker*. Hentet april 2022 fra Bufdir.no:

[https://www.bufdir.no/Barnevern/Om_barnevernet/Organisering_og_oppgaver/Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker/](https://www.bufdir.no/Barnevern/Om_barnevernet/Organisering_og_oppgaver/Fylkesnemnda_for_barnevern_og_sosiale_saker/)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (u.d.). *Ulike typer fosterhjem*. Hentet april 2022 fra bufdir.no: <https://ny.bufdir.no/fosterhjem/ulike-typer-fosterhjem/>

Barneombudet. (2020, januar 7). *"De tror vi er shitkids" - Rapport om barn som bor på barnevernsinstitusjon*. Hentet mai 2022 fra barneombudet.no:

<https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/De-tror-vi-er-shitkids.pdf>

Barnevernloven (1992). *Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100)*. Hentet april 2022 fra lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>

Bergum, A. (2004, april 7). *Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge) - barnevernloven §4-19*. Tidsskriftet for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 2(2), s. 100-126.

Braarud, H. (2012, desember 19). *Kunnskap om små barns utvikling med tanke på kompenserende tiltak iverksatt av barnevernet*. Tidsskriftet Norges barnevern, 89(3), s. 152-167.

Brynildsrud, K. (2019). *Barnevernspedagogen som rettsanvender*. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik (red.), *Barnevernspedagog - en grunnbok* (s. 201-215). Oslo: Universitetsforlaget.

Bunkhold, V., & Kvaran, I. (2021). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal.

Bunkholdt, V. (2017). *Fosterhjemsarbeid - fra rekruttering til tilbakeføring*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Caspersen, J., & Paulsen, V. (2019). *Barnevernspedagogen som profesjonell skjønnsutøver*. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran, & K. Mevik (red), *Barnevernspedagog - en grunnbok* (s. 185-200). Oslo: Universitetsforlaget.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

European Court of Human Rights. (1950, november 4). *Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen*. Hentet april 2022 fra echr.no: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_NOR.pdf

European Court of Human rights (2019, September 10). *Case of Strand Lobben and Others v. Norway*. Hentet april 2022 fra lovdata.no: <https://lovdata.no/static/EMDN/emd-2013-037283-2.pdf>

Fosterhjemsforskriften (2003). *Forskrift om fosterhjem (FOR-2003-12-18-1659)*. Hentet april 2022 fra lovdata.no: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2003-12-18-1659?q=fosterhjemsforskriften>

Gerds-Andresen, T. (2020, august 25). *Fastsettelse av samvær ved omsorgsovertakelse*. Kritisk juss, 46(2), s. 125-153.

Gulbrandsen, L. (2017). *Oppvekst og psykologisk utvikling*. Oslo: Universitetsforlaget.

Halvorsen, T. (2018, april 9). *Glimt fra tilknytningsteoriens historie*. Tidsskriftet Norges Barnevern, 95(1), s. 50-69.

Hovland, B. I. (2021). *Narrativ etikk og profesjonelt hjelpearbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Johannessen, A., Tufte, P., & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag.

Kvaran, I., Studsrød, I., Paulsen, V., & Mevik, K. (2019). *Barnevernspedagog - en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kvello, Ø. (2012, desember 19). Tidsskriftet Norges Barnevern. *Tidlig barneverninnsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning*, 89(3), s. 116-134.

Nordby, H. (2013). *Etikk i barnevern*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Norges Høyesterett. (2020, mars 27). *Dom - HR-2020-662-S, (sak nr. 00-000000SIV-HRET)*. Hentet april 2022 fra domstol.no:

<https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2020/mars-2020/hr-2020-662-s.pdf>

Norges Høyesterett. (2020, mars 27). *Kjennelse - HR-2020-661-S, (sak nr. 00-0000001SIV-HRET)*. Hentet april 2022 fra domstol.no:

<https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2020/mars-2020/hr-2020-661-s.pdf>

Norges Høyesterett. (2020, mars 27). *Kjennelse - HR-2020-663-S, (sak nr. 00-000001SIV-HRET) og (sak nr. 00-000002SIV-HRET)*. Hentet april 2022 fra domstol.no:

<https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/avgjorelser/2020/mars-2020/hr-2020-663-s.pdf>

Norges institusjon for menneskerettigheter. (2018, februar 9). *Hva skjer egentlig etter at en stat er dømt for menneskerettighetsbrudd i EMD?* Hentet april 2022 fra nhri.no:

<https://www.nhri.no/2018/hva-skjer-egentlig-etter-en-stat-er-domt-menneskerettighetsbrudd-emd/>

Norges institusjon for menneskerettigheter. (2020, desember 21). *Hvorfor dømmes Norge i EMD? En statusrapport om barnevernfeltet*. Hentet april 2022 fra nhri.no:

<https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2020/12/Rapport-hvorfor-dommes-norge-i-emd-web.pdf>

Norges institusjon for menneskerettigheter. (u.d.). *Den europeiske menneskerettsdomstolen*. Hentet april 2022 fra nhri.no: <https://www.nhri.no/menneskerettighetene/den-europeiske-menneskerettighetsdomstolen/>

NOU 2005: 9. (2005) *Ressursbruk og rettssikkerhet i fylkesnemndene for sosiale saker*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/contentassets/3fa646e72c04480eb9c0ea7e437851a1/no/pdfs/nou200520050009000dddpdfs.pdf>

NOU 2012: 5 (2012) *Bedre beskyttelse av barns utvikling*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>

NOU 2016: 16 (2016) *Ny barnevernslov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/contentassets/53164b1e70954231b2a09d3fdec1888b/no/pdfs/nou201620160016000dddpdfs.pdf>

NOU 2018: 18. (2018) *Trygge rammer for fosterhjem*. Hentet april 2022 fra regjeringen.no: <https://www.regjeringen.no/contentassets/cfec9a0ff1f3471891656e1ce9dbd2ff/no/pdfs/nou201820180018000dddpdfs.pdf>

Oterholm, I. (2015). *Skjønnsutøvelse i velferdsorganisasjoner*. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg, & L. Kleppe, *Sosialt arbeid - en grunnbok* (s. 171-183). Oslo: Universitetsforlaget.

Pettersen, I. N. (2016, januar 25). *Samvær til glede for barn*. Hentet fra fontene.no: <https://fontene.no/fagartikler/samvar-til-glede-for-barn-6.47.321188.6fd1958dcf>

Sandberg, K. (2020, mai 29). *Storkammeravgjørelsene om barnevern*. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 18(2), s. 148-159.

SOS Barnebyer. (2021). *Barnevernledere svarer - En rapport basert på barnevernledernes vurderinger av egne tjenester*. Oslo: SOS Barnebyer.

